

Aneta Kowalska
Biblioteka Politechniki Krakowskiej

Szczerozłotymi literami

Streszczenie: W artykule przedstawiono bibliotekę pojawiającą się w powieści *Siekierzada albo zima leśnych ludzi* Edwarda Stachury oraz w jej filmowej adaptacji w reżyserii Witolda Leszczyńskiego. W powieści i filmie napotykamy kwestie ciekawe z punktu widzenia bibliotekarza. Dla autorki stanowią one inspirujące źródło skojarzeń, które można odnieść do obecnej sytuacji czytelniczej w Krakowie. Zaprezentowano przykłady krakowskich czytelniczych akcji.

Słowa kluczowe: czytanie, czytelnictwo, bibliobus, książka, biblioteka, mobilna biblioteka, wymiana książek

Książki i biblioteki istnieją w silnych relacjach z filmem i literaturą¹. Powiązania tych sfer ludzkiej działalności można analizować na wiele sposobów. Książka jest przedmiotem, który ze względu na swoją dwoistą naturę — materialną i niematerialną, kreuje bogatą przestrzeń aktywności. Inspiruje do działań praktycznych i intelektualnej twórczości.

Jednym z twórców, który przekazuje ciekawe informacje na temat książki i bibliotek, jest Edward Stachura. W powieści *Siekierzada albo zima leśnych ludzi* przedstawia niezwykłą bieszczadzką bibliotekę, doświadczenia czytelnicze, codzienne sprawy bibliotekarskie. Korzystając z dzieła E. Stachury z pełną świadomością cytuję: *nie mógł na nikogo lepszego trafić, bo ja go tu zapisuję szczerozłotymi literami*², a jednocześnie zauważam, doceniam i poświęcam uwagę poruszonym przez autora kwestiom.

Na kartach powieści pojawia się bibliobus: *Zielony autobus Objazdowej Biblioteki Publicznej był starym gratem. Roztrzęsionym, steranym po setkach prowincjonalnych dróg dyliwozem. Dawno już powinien być iść na emeryturę albo w ostatnią podróż na cmentarzysko złomu. Ale jakimś cudem stary grat trzymał się, nie rozlatywał się, jeździł jakoś i niósł ten kaganiec oświaty, szerzył kulturę po najdalszych rubieżach krainy. Zasługi jego na pewno były nieopisane*³.

Już sam opis stanu technicznego pojazdu może posłużyć za punkt wyjścia do rozważań nad obecnym stanem bibliotek i bibliotekarstwa. Można by w analizie skupić się na materialnej postaci biblioteki, np. potraktować bibliobus jako symbol,

¹ DAWID, J., KOWALSKA, A. Filmowa rola książki. W: *Bibliodniówka* [on-line]. 2005, nr 3 [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web:

<http://www.biblos.pk.edu.pl/portal/files/File/bibliodniowka2009.pdf>; DAWID, J., KOWALSKA, A. Literatura i film – synergia sztuk. W: *Bibliodniówka* [on-line]. 2005, nr 4 [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: http://www.biblos.pk.edu.pl/portal/files/File/Bibliodniowki/Bibliodniowka_2010.pdf.

² STACHURA, E. *Siekierzada albo zima leśnych ludzi*. W: *Powieści*. T. 3. Warszawa: Czytelnik, 1982, s. 316.

³ Tamże, s. 316.

metaforę biblioteki i zastanowić się, jak wyglądała i jak wygląda współcześnie biblioteka oraz w jakiej jest kondycji. Czy nadal jest trzymającym się, chociaż rozklekotanym dyliwozem? Jak zmieniła się sytuacja od czasu powstania powieści, przez ponad 40 ostatnich lat?

Jednym z bohaterów korzystających z usług mobilnej biblioteki jest Jan Pradera, robotnik sezonowy pracujący przy wyrębie lasu. Bohater jest reprezentantem prowincjonalnej kultury czytelniczej z tamtych lat: *Otworzyłem drzwi zielonego autobusu Objazdowej Biblioteki Publicznej, wszedłem i zamknąłem je szybko za sobą, żeby zimna nie naleciało. Przywitałem się z szoferem i przesunąłem się między półkami oprawionych w szary papier książek do środka, gdzie mocno przytwierdzony do ściany znajdował się piecyk, w którym wesoło buzował ogień. Powiedziałem „dzień dobry” bibliotekarce, dość młodej pani, i wdałem się z nią w rozmowę na tematy obracające się, to bliżej, to dalej, wokół spraw piśmiennictwa i czytelnictwa.*

- *Trochę za wcześnie przyjechaliście - mówię. - Czytelnicy są w kościele na sumie. (...) Bibliotekarka wyciągnęła papierosy z torebki, syrenki z pozłacanym ustnikiem, i poczęstowała mnie.*
- *Dziękuję bardzo. Jeśli pani pozwoli, zapalę sporta. Przyzwyczajenie, rozumie pani.*
- *Ależ doskonale rozumiem. Pragnie pan zapisać się do naszej biblioteki?*
- *Bardzo chętnie.*
- *To wypiszę panu kartę czytelniczą. Jak godność pana?*
- *Pradera. Jan Pradera.*
- *Mieszka pan w Bobrowicach.*
- *Czasowo.*
- *Więc piszemy Bobrowice.*
- *Tak jest. Bobrowice. Kwatera u Babci Oleńki.*
- *A, to na pewno pan pracuje w lesie?*
- *Zgadła pani. Pracuję na zrębie. Robotnik sezonowy.*
- *Więc piszemy zawód: robotnik sezonowy. To będzie piękny zawód dla naszej statystyki czytelniczej. Niewielu mam czytelników z tym zawodem. To są rzadkie przypadki.*
- *Białe kruki - mówię.*
- *Żeby pan wiedział. Każda bibliotekarka może być z nich dumna.*
 - *To naprawdę cieszę się⁴.*

Szczegóły opisów i dialogu przywołują wspomnienia wśród dojrzałego pokolenia bibliotekarzy, młodym pozwalają poznać rozwiązania praktyczne stosowane w bibliotekach (książki obłożone w szary papier), panujące zwyczaje (palenie papierosów w bibliotece!), kwestię PRL-owskiej statystyki czytelniczej (przypadki, którymi biblioteka mogła się poszczycić).

Ciąg dalszy motywu biblioteki w powieści nawiązuje do upodobań czytelniczych:

- *Co pana interesuje z literatury? Książki historyczne: Kraszewski, Sienkiewicz, Gołubiew? Książki wojenne, przygodowe, psychologiczne...*

⁴ Dz. cyt., s. 318-319.

- *Psychologiczne, to przyznam się pani, że nie za bardzo. Chociaż właściwie to wszystko zależy, jak autor podaje rzecz. Właściwie to wszystko mnie interesuje.*
- *A Lema pan czytał? Stanisław Lem.*
- *Nie. Słyszałem tylko o nim.*
- *On uprawia gatunek: sąjesz fikszyn. Nauka fikcyjna. Opisuje życie na innych planetach i życie na ziemi, ale w przyszłych czasach. Wybiega daleko myślami naprzód.*
- *To musi być bardzo ciekawe. Każdy jakoś tam wybiega myślami naprzód. Ale nie wiem. Nie bardzo mnie ciągnie do czytania tego. Kiedy ja myślę o przyszłych czasach, o tych po roku dwutysięcznym i dalej, to nie podoba mi się to, co widzę. Ja mam przyjaciela. Bruno ma na imię. On mówi tak: Ludzi coraz więcej, a człowieka coraz mniej. I ja widzę, że tak będzie w przyszłych czasach. Już teraz tak zaczyna być. Już się widzi tego początki. Ludzi coraz więcej, a człowieka coraz mniej⁵.*

Opisaną w powieści bibliotekę możemy oglądać także w adaptacji filmowej *Siekierzady*⁶ z 1985 r. Autobus z napisem: „Biblioteka Objazdowa Miejska Biblioteka Publiczna w Sławoborach”, pojawia się w Bobrowicach na placu przed kościołem. Wraz z Janem Praderą (Edward Żentara) możemy oglądać drewniane regały ustawione wzdłuż autobusu, wypełnione książkami w brązowych papierowych okładkach. Na końcu autobusu obok tradycyjnego katalogu, przy biurku siedzi młoda sympatyczna bibliotekarka, ubrana odpowiednio do warunków — w ciepłą kamizelkę i czapkę. Możemy wsłuchać się w dialog i jednocześnie oglądać biblioteczne zakamarki.

Przytoczone fragmenty powieści oraz sceny z filmu nasunęły kilka skojarzeń związanych z sytuacją książki i czytelnictwa w Krakowie. Żyjemy obecnie w tych „przyszłych czasach” pesymistycznie postrzeganych przez Jana Praderę, któremu nie podoba się to, co obserwuje na co dzień w życiu społecznym i co pewnie będzie miało negatywny wpływ na przyszłość.

Ludzi coraz więcej, ale czy faktycznie człowieka coraz mniej? W tym miejscu odniosę się do sytuacji książki i czytelnictwa widzianej subiektywnie. Nie będę odwoływać się do statystyk, które podają zatrważające dane o spadającym wciąż poziomie czytelnictwa. Moje spojrzenie na sytuację jest zdecydowanie optymistyczne. Chciałabym się skupić na idei bibliobusu, na pomysle i celu inicjatywy. E. Stachura opisuje przyjazd biblioteki i możliwość spotkań czytelniczych jak święto. W *Siekierzadzie* dzień przyjazdu bibliobusu to niedziela, co dodatkowo podkreśla wyjątkowość sytuacji, wielkie wydarzenie na prowincji. Jednak dla bohatera powieści sama możliwość odwiedzenia biblioteki, rozmowy o książkach, znalezienie lektury dla siebie stanowi święto, wyjątkowe czytelnicze wydarzenie, ekscytację możliwościami, jakie niesie objazdowy księgozbiór. Przyjazd bibliobusu to świąteczne radosne oczekiwanie na nowe literackie przeżycia.

Podobne odczucia i wrażenia niesie ze sobą wiele czytelniczych inicjatyw, w jakich można obecnie uczestniczyć w Krakowie. Ludzi coraz więcej, to prawda, ale

⁵ Dz. cyt., s. 319-320.

⁶ *Siekierzada* [film]. Reż. W. Leszczyński. Polska, 1985 r.

i książkowych inicjatyw, skierowanych do indywidualnych uczestników, widać sporo. Pozwalają one na kontakt z książką, ale i z innymi czytelnikami, dają okazję do realnych i wirtualnych rozmów i spotkań. Niektóre z nich to zaplanowane akcje, mają ustalony termin, tak jak przyjazd wspomnianego bibliobusu i wszystkie są dla czytelników wyjątkowymi okazjami, ważnymi wydarzeniami.

Akcje te łączy cel — okazja do znalezienia ciekawej lektury, czytelniczego świętowania, poszukiwania nowych wrażeń i ciekawych spotkań z ludźmi książki (autorami, redaktorami, czytelnikami...). Jedną z ciekawszych krakowskich akcji jest rozwijający się bookcrossing — ruchoma biblioteka, bez własnej siedziby i kart bibliotecznych⁷. Bookcrossing polega na pozostawianiu książek na specjalnych półkach bookcrossingowych lub w dowolnych miejscach publicznych (park, pociąg, pub, teatr, kawiarnia, galeria, kino, biblioteka), z nadzieją zainteresowania nimi potencjalnych użytkowników. Celem akcji jest popularyzacja czytelnictwa, umożliwienie dotarcia książki do jak największej liczby czytelników bez formalności, jakie występują przy tradycyjnym wypożyczaniu książek. Włączając się do tej ogólnopolskiej akcji można tworzyć prywatne i oficjalne półki, uwalniać książki. W serwisie bookcrossing można tworzyć biografię każdej książki; śledzić drogę, jaką przebyła, uwalniać kolejne lektury. W Krakowie działa wiele miejsc bookcrossingowych. Także w Bibliotece Politechniki Krakowskiej działają dwie takie półki.

Rys. 1. Bookcrossing.

Źródło: *Bookcrossing* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bookcrossing.pl/index.php?s=polki>.

Strefa Bibliopatów⁸ to kolejna książkowa inicjatywa realizowana przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną, w której funkcjonuje miejsce regularnie zaopatrywane w książki. Można tu czytać, wybierać, oceniać poprzez system kolorowych wlepek, wymieniać, zabierać bez ograniczeń i bez konieczności rejestracji.

Rys. 2. Strefa Bibliopatów.

Źródło: WOŹNIAKIEWICZ, J. *Strefa Bibliopatów zaprasza* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.rajska.info/aktualnoci-zobaktualn-162/20-zapowiedzi/485-strefa-bibliopatw-zaprasza.html>.

⁷ *Bookcrossing* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bookcrossing.pl/index.php?s=polki>.

⁸ WOŹNIAKIEWICZ, J. *Strefa Bibliopatów zaprasza* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.rajska.info/aktualnoci-zobaktualn-162/20-zapowiedzi/485-strefa-bibliopatw-zaprasza.html>.

Przekaźniki Książkowe to natomiast akcje książkowych wymian organizowane przez Strefę Wolnego Czytania⁹ dla różnych grup czytelników, np. dla dorosłych, dla dzieci, dla cudzoziemców mieszkających w Krakowie.

Rys. 3. Strefa Wolnego Czytania.

Źródło: *Strefa Wolnego Czytania* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://znacząysie.pl/pl/strefa-wolnego-czytania/news/>.

Strefa realizuje cel tworzenia literackiej, czytelniczej strony Krakowa poprzez wyszukiwanie i pokazywanie miejsc związanych z książką (miejscom tym nadawane są certyfikaty Strefy), popularyzację czytelnictwa, wydarzenia promujące literaturę, spotkania, wykłady, dyskusje, spontaniczne akcje.

Książka za Książkę¹⁰ to akcja realizowana w czasie Krakowskich Targów Książki. Za każdą przyniesioną książkę można otrzymać jeden kupon upoważniający do zniżek przy zakupie nowych książek u wydawców biorących udział w akcji. Zebrane w czasie akcji książki trafiają do krakowskich bibliotek.

Rys. 4. Książka za książkę.

Źródło: *Książka za książkę* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://targi.krakow.pl/pl/strona-glowna/targi/14-targi-ksiazki-w-krakowie/niewidoczne/ksiazka-za-ksiazke.html>.

Impreza Książkobranie¹¹, czyli wymiana książek, organizowana jest w Cafe Szafe, miejscu o niebanalnym wystroju, ale i będącym prężnie działającym krakowskim ośrodkiem kulturalno-oświatowym. Odbywają się tu m.in. spotkania autorskie, wymiany książek, koncerty, festiwale literackie.

⁹ *Strefa Wolnego Czytania* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://znacząysie.pl/pl/strefa-wolnego-czytania/news/>.

¹⁰ *Książka za książkę* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://targi.krakow.pl/pl/strona-glowna/targi/14-targi-ksiazki-w-krakowie/niewidoczne/ksiazka-za-ksiazke.html>.

¹¹ *Książkobranie* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: http://www.cafeszafe.com/wydarzenia/id,305-22_iv_2012.html.

Rys. 5. Książkobranie.

Źródło: *Książkobranie* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web:
http://www.cafeszafe.com/wydarzenia/id,305-22_iv_2012.html.

Drugie Życie Książki¹² to kolejna akcja promująca czytelnictwo, jej edycje planowane są co miesiąc. Organizowana jest przez portal Bookeriada i Krakowskie Biuro Festiwalowe. Są to spotkania, w trakcie których uczestnicy wydarzenia wymieniają się książkami. Książki, które zostaną przyniesione, ale nie znajdą nowych właścicieli, trafią do zbiorów bibliotek lub innych zainteresowanych instytucji.

Rys. 6. Drugie życie książki.

Źródło: *Drugie życie książki* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web:
<http://bookeriada.pl/drugie-zycie-ksiazki/o-akcji/>.

Omawiając inicjatywy związane z książką warto odwołać się także do idei bibliobusu. Wiele krajów posiada mobilne biblioteki, a ich rozwój i historię możemy podziwiać w sieci¹³. Znani są także bibliotekarze pasjonaci organizujący ruchome księgozbiory np. osiołkowa biblioteka¹⁴. Także w Polsce są miejsca, w których wykorzystuje się ruchome, objazdowe biblioteki¹⁵, ale czy ta forma organizacji księgozbioru wykorzystywana jest na miarę jej potencjalnie wielkich możliwości, funkcjonalności i użyteczności?

¹² *Drugie życie książki* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web:
<http://bookeriada.pl/drugie-zycie-ksiazki/o-akcji/>.

¹³ *History of mobile libraries* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web:
<http://archive.ifla.org/VII/s38/news/mobpos.htm>.

¹⁴ *Biblioburro — the donkey library* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web:
<http://www.youtube.com/watch?v=wuTswmx9TQU>.

¹⁵ *Bibliobus* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web:
<http://www.kanal6.pl/Bibliobus,newsID=6031,stronaID=32/>; *Bibliobus wyruszy w miasto* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web:
<http://zawiercie.naszemiasto.pl/arttykul/489638,bibliobus-wyruszy-w-miasto,id,t.html>; *Chełm: Od nowego roku bibliobus będzie dowoził książki do domów* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web:
<http://www.dziennikwschodni.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20101217/CHELM/749423253>.

Jak dotąd nie miałam przyjemności skorzystania z bibliobusu. Jestem natomiast stałym użytkownikiem krakowskiej komunikacji miejskiej. Czytanie w komunikacji miejskiej, to kolejne skojarzenie pojawiające się za sprawą bibliobusu z powieści E. Stachury. Moja codzienna trasa do pracy to gwarantowany czas na czytanie, moja czytelnia. Mam także stałych towarzyszy podróży i lektury. Czasem można rzucić okiem na czytany przez kogoś tytuł, inni sprytnie zabezpieczają się przed wścibstwem podczytujących przez ramię, stosując np. okładki z napisem: „To jest książka, którą właśnie czytam”.

Rys. 7. Ustąp miejsca czytającemu.

Źródło: *Ustąp miejsca czytającemu* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012].
Dostępny w World Wide Web: <http://www.ustapczytajacemu.xt.pl/>.

Przemieszczanie się komunikacją miejską daje możliwość wykorzystania czasu na czytanie, co szczególnie podkreślone zostało w Roku Miłosza, w 2011 r. Wtedy zainicjowano akcję „Ustąp miejsca czytającemu” organizowaną przez Krakowskie Biuro Festiwalowe¹⁶. W tzw. miłoszowych tramwajach — opatrzonych cytatami z utworów poety — umieszczano naklejki: „Miejsce dla czytelnika”, „Ustąp miejsca czytającemu”¹⁷. Akcja jest kontynuowana, posiada własną stronę WWW¹⁸ i grono sympatyków na Facebooku¹⁹.

Czytelnictwo Krakowa jest sprawą ważną dla wielu spośród jego mieszkańców, także w kontekście ubiegania się o uzyskanie prestiżowego tytułu Miasta Literatury UNESCO²⁰. Warto nadmienić, że Kraków to miasto noblistów, wybitnych twórców, bibliotek, wydawnictw, księgarń, targów. To także miasto wymiany książek, ciekawych inicjatyw czytelniczych i przede wszystkim czytelników. Ludzi, których jest

¹⁶ RADŁOWSKA, R. Oficjalna prowokacja. Proszę siadać i czytać! *Gazeta.pl Kraków* [on-line]. 11.07.2011 [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web:

http://krakow.gazeta.pl/krakow/1,35821,9923710,Oficjalna_prowokacja_Prosze_siadac_i_czytac_.html.

¹⁷ „Miejsce dla czytelnika” w krakowskich tramwajach [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.portalsamorzadowy.pl/gospodarka-komunalna/19909.html>.

¹⁸ *Ustąp miejsca czytającemu* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ustapczytajacemu.xt.pl/>.

¹⁹ *Ustąp miejsca czytającemu* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.facebook.com/pages/Ust%C4%85p-miejsca-czytaj%C4%85cemu/128026623926986?sk=info>.

²⁰ *Kraków Miastem Literatury UNESCO?* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.polskieradio.pl/24/289/Artykul/195148,Krakow-Miastem-Literatury-UNESCO>.

coraz więcej, także tych działających aktywnie zarówno zawodowo, jak i amatorsko zaangażowanych w sprawy książki i czytelnictwa.

Bibliografia:

1. *Biblioburro — the donkey library* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.youtube.com/watch?v=wuTswmx9TQU>.
2. *Bibliobus* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.kanal6.pl/Bibliobus,newsID=6031,stronaID=32/>.
3. *Bibliobus wyruszy w miasto* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://zawiercie.naszemiasto.pl/artukul/489638,bibliobus-wyruszy-w-miasto,id,t.html>.
4. *Bookcrossing* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bookcrossing.pl/index.php?s=polki>.
5. *Chełm: Od nowego roku bibliobus będzie dowoził książki do domów* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dziennikwschodni.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20101217/CHELM/749423253>.
6. DAWID, J., KOWALSKA, A. Filmowa rola książki. W: *Bibliodniówka* [on-line]. 2005, nr 3 [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.biblos.pk.edu.pl/portal/files/File/bibliodniowka2009.pdf>.
7. DAWID, J., KOWALSKA, A. Literatura i film — synergia sztuk. W: *Bibliodniówka* [on-line]. 2005, nr 4. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: http://www.biblos.pk.edu.pl/portal/files/File/Bibliodniowki/Bibliodniowka_2010.pdf.
8. *Drugie życie książki* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://bookeriada.pl/drugie-zycie-ksiazki/o-akcji/>.
9. *History of mobile libraries* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://archive.ifla.org/VII/s38/news/mobpos.htm>.
10. *Kraków Miastem Literatury UNESCO?* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.polskieradio.pl/24/289/Artykul/195148,Krakow-Miastem-Literatury-UNESCO>.
11. *Książka za książkę* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://targi.krakow.pl/pl/strona-glowna/targi/14-targi-ksiazki-w-krakowie/niewidoczne/ksiazka-za-ksiazke.html>.
12. *Książkobranie* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: http://www.cafeszafe.com/wydarzenia/id,305-22_iv_2012.html.
13. „*Miejsce dla czytelnika*” w krakowskich tramwajach [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.portalsamorzadowy.pl/gospodarka-komunalna/19909.html>.
14. RADŁOWSKA, R. Oficjalna prowokacja. Proszę siadać i czytać! *Gazeta.pl Kraków* [on-line]. 11.07.2011. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: http://krakow.gazeta.pl/krakow/1,35821,9923710,Oficjalna_prowokacja_Prosze_siadac_i_czytac.html.
15. STACHURA, E. *Siekierzada albo zima leśnych ludzi*. W: *Powieści*. T. 3. Warszawa: Czytelnik, 1982.
16. *Strefa Wolnego Czytania* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://znacznysie.pl/pl/strefa-wolnego-czytania/news/>.
17. WOŹNIAKIEWICZ, J. *Strefa Bibliopatów zaprasza* [on-line] [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.rajska.info/aktualnoci-zobaktualn-162/20-zapowiedzi/485-strefa-bibliopatw-zaprasza.html>.
18. *Ustąp miejsca czytającemu* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ustapczytajacemu.xt.pl/>.

19. *Ustąp miejsca czytającemu* [on-line]. [Dostęp 11.04.2012]. Dostępny w World Wide Web:
<https://www.facebook.com/pages/Ust%C4%85p-miejsca-czytaj%C4%85cemu/128026623926986?sk=info>.